

DUBEN 2018

# ROMANOVODI

ROMSKÁ DUŠE | CENA 20KČ



**GYPSY  
KINGS**

THE ORIGINAL  
GYPSIES OF  
CAMARGUE

**CHOMUTOV**

ROK OD VRAŽDY  
V PÍSEČNÉ

## STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY STŘEDNÍCH A VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL

STUDUJETE MATURITNÍ OBOR,  
NÁSTAVBU NEBO VOŠ?

MÁTE DOBRÉ STUDIJNÍ  
VÝSLEDKY?

CHCETE SE SEZNÁMIT S DALŠÍMI  
ROMSKÝMI STUDENTY?

PŘIHLASTE SE DO  
STIPENDIJNÍHO PROGRAMU  
ORGANIZACE ROMEA!

**Výše stipendia: 14 000 Kč (SŠ); 21 000 Kč (VOŠ)**

**Termín přihlášek: 1. června–15. července 2018**

Bližší informace o tom, jakým způsobem můžete o stipendium  
zažádat, získáte na [www.romskastipendia.cz](http://www.romskastipendia.cz),  
tel. +420 257 329 667 nebo e-mailu [jitka.votavova@romea.cz](mailto:jitka.votavova@romea.cz)

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

### ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte  
o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

### PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných  
osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat,  
upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost,  
i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

**OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:  
[www.romanovodi.cz](http://www.romanovodi.cz) - za 200Kč**



facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo  
ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na [romano.vodi@romea.cz](mailto:romano.vodi@romea.cz).  
Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na [romano.vodi@romea.cz](mailto:romano.vodi@romea.cz).

## EDITORIAL

Dvanáct a půl let vězení vyměřil soud muži, který na chomutovském sídlišti zastřelil mladého Roma. Vadil mu hluk a vypálil na něj 13 ran. Za vraždu s rozmyslem mu hrozilo až 20 let. Co si o výši trestu myslí Romové v Chomutově a jak se jim dnes na místě, kde zbytečně vyhasl život člověka, žije? Přečtete si v reportáži Patrika Bangy, který se do Jirkovské ulice vydal rok po tragické noci.

Do České republiky zavítala jedna z nejúspěšnějších romských kapel na světě – famózní muzikanti Gipsy Kings. Mají ale nový název, který odkazuje na Camargue, francouzskou provincii, v jejímž hlavním městě se každoročně koná pouť k patronce Romů, Kalí Sáře. Proč se přejmenovali nebo jestli se dali na hudbu i jejich děti, se dozvíte v rozhovoru, ke kterému přijali naše pozvání.

Jak se rýsují plány na podobu budoucího památníku v Letech u Písku mapuje článek o další z debat, do které se poprvé zapojili i místní obyvatelé. Představíme vám malého bojovníka z Bruntálu Dominika, který zápasí s vážnou nemocí i jako žák jednoho z nejlepších učitelů shaolinu u nás. Jak funguje streetwork v maringotce nízkoprahového klubu Coolna ve Znojmě nebo proč je tak málo kvalitních pracovníků, jsme si povídali s jeho vedoucím a nositelem významné ceny Časovaná bota Robertem Kneblem.

Pozveme vás také do divadla na romské pohádky i k letošnímu ročníku soutěže Romano suno, na jejichž předchozích dvacet let vzpomínala jedna z nejpovolanějších – Marie Bořkovcová.

Přeji vám příjemné čtení, milí čtenáři!

**JANA BAUDYŠOVÁ**  
šéfredaktorka

## RV 4/2018

**3** Obsah / Editorial

**4 – 7** Králové romské hudby  
*Rozhovor s Gipsy Kings*  
*Inka Jurková*

**8** Proč se nebavit o porajmos jako o romském holocaustu  
*Komentář*  
*Renata Berkyová*

**9 – 11** Policie nás nechrání  
*Reportáž z Chomutova rok po vraždě Radka Š.*  
*Patrik Banga*

**12 – 13** O Letech v Letech (nejen) s místními  
*Aktuálně*  
*Eva Zdařilová*

**14 – 15** Před devátou se nevracej  
*Zblízka o znojemském nízkoprahu s Robertem Kneblem*  
*Jana Baudyšová*

**16 – 17** Shaolinský bojovník z Bruntálu / Shaolinsko bojovníkos le Bruntalistar  
*Příběh Dominika Kolka*  
*Eva Danišová*

**18 – 19** Romano suno po dvacáté prvé  
*Kultura*  
*Marie Bořkovcová*

**20** Na romské pohádky do divadla  
*Kultura*  
*Jana Baudyšová*

**21** Čekej a neplakej  
*Romaňi gili – romská píseň*  
*Antonín Gondolán, Renáta Kováčová*

**22** O Romech a gádžích  
*Seriál*  
*Jan Ort*

Foto na přední obálce: The Original Gypsies of Camargue (foto Antonín Jelínek),  
foto na zadní obálce: Renda a Marek (foto Ondřej Kačí)

Číslo: 4 / 2018  
Ročník: XV  
Cena: 20 Kč

Vydavatel:  
ROME A, o. p. s.  
Žitná 49  
110 00, Praha 1  
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory  
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:  
Renata Berkyová, Tomáš  
Bystrý, Rena Horvátová,  
František Bikár, Jana  
Šedivcová, Stanislava  
Ondová, Renata Kováčová,  
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:  
ROME A, o. p. s.  
Korunní 127, 130 00 Praha 3  
Tel. 257 329 667,  
257 322 987  
E-mail: [romanovodi@romea.cz](mailto:romanovodi@romea.cz)  
[www.romanovodi.cz](http://www.romanovodi.cz)  
[www.romeaops.cz](http://www.romeaops.cz)  
Šéfredaktorka:  
Jana Baudyšová  
Editor:  
Zdeněk Ryšavý  
Jazykové korektury:  
Lenka Jandáková

Překlady do romského  
jazyka:  
Eva Danišová  
Korektury romského  
jazyka:  
Jan Ort  
Grafika:  
Bantu Design s. r. o.  
Inzerce:  
Zdeněk Ryšavý  
Předplatné:  
[romanovodi@romea.cz](mailto:romanovodi@romea.cz)  
Osvit a tisk:  
Studio WINTER, s. r. o.  
Distribuce:  
Dub, s. r. o.  
Periodicita magazínu:  
10x ročně  
Registrační číslo MK ČR:  
E 14163

# GIPSY KINGS

Inka Jurková

Králové romské hudby Gipsy Kings, kteří jsou bezpochyby nejúspěšnější romskou kapelou na světě, zavítali po sedmi letech do České republiky. Vystoupili 18. dubna v zaplněném pražském Foru Karlín a odehráli svoje největší hity Bamboleo, Baila me, Djobi djoba nebo Volare i nové písně, které napsali v posledních pár letech.

Koncertu předcházela změna názvu z původních Gipsy Kings na nové The Original Gypsies of Camargue kvůli právnickým tahanicím mezi zastupitelskými agenturami několika zakládajících členů. Na pražském koncertu vystoupili čtyři původní členové kapely: Patchaï Reyes, Canut Reyes, Paul Reyes a Chico Bouchikhi, které doprovodilo dalších jedenáct muzikantů.

Přestože se mnoho lidí domnívá, že Gipsy Kings jsou španělská kapela, ve skutečnosti všichni žijí ve Francii. Jejich kořeny ale rostou ze Španělska, odkud pocházeli jejich předkové, mezi které patřili i rodiče slavného romského flamencového kytaristy Manitase de Platy nebo jeho bratrance Josého Reyese. Během španělské občanské války, která probíhala ve 30. letech 20. století, uteklo mnoho Romů ze Španělska do jižní Francie, kde už zůstali, ale zachovávají si mnoho ze španělských tradic.

Z Provence, kde dnes členové Gipsy Kings žijí, pochází i nový název kapely, který odkazuje na provincii Camargue, která je pro Romy po celém světě významná, protože v jejím hlavním městě Saintes Maries de la Mer se každoročně koná pouť k Černé Sáři (Kalí Sára). Sami muzikanti z Gipsy Kings se na svoje španělské kořeny odkazují jazykem, ve kterém zpívají a o svých předcích říkají: „Jsme na svůj španělský původ hrdí, a proto také zpíváme ve španělštině, ale stejně tak je naším domovem Francie. Musíme ovšem přiznat, že je docela zábavné pozorovat, jak jsou lidé překvapení, když se od nás dozvídají, že nejsme španělská kapela.“ Doma s rodinou, kde nejraději tráví svůj volný čas, mluví francouzsky a romštinou katalánských Gitanos.

Při vyvracení dalších obecně přijímaných informací ohledně kapely Gipsy Kings můžeme také zmínit, že frontman a tvář kapely Chico Bouchikhi není Rom, ale Arab. S rodinou Reyesových je ovšem propojen nejen celoživotním přátelstvím, které vedlo k založení Gipsy Kings, ale také příbuzenstvím – za manželku si vzal dceru Josého Reyese. Chico, který mluví romsky i arabsky, je kromě členství v kapele The Original Gypsies of Camargue také zvláštním vyslancem UNESCO pro mír a dlouhodobě se angažuje v procesu usmíření mezi



Foto Lagardere No Limits

„Duše kapely je pořád stejná a naše hudba a naše nálada se nemění.“



Foto Antonín Jelínek



Foto Lagardere No Limits

Izraelci a Palestinci.

U kapely formátu Gipsy Kings ovšem moc nezáleží, z jaké země pochází nebo jakým jazykem zpívá, protože svojí slávou dávno překročila hranice jednoho státu. Gipsy Kings – původním názvem „Los Reyes“, což je jazyková hříčka kombinující příjmení zakládajících členů a současně španělské slovo pro „krále“ – za téměř čtyřicet let své existence prodali více než dvacet milionů desek, natočili dva celovečerní hudební dokumenty a v roce 2014 získali cenu Grammy za desku Savor Flamenco. Jejich hudební styl nemá pevné označení, ale někdy bývá nazýván rumba catalan. Ve své hudbě se Gipsy Kings – The Original Gypsies of Camargue zaměřují na španělské flamenco, latinské rytmy, ale nebojí se ani spojení s reggae nebo folkem. Za svojí historii nahráli společné písně s takovými ikonami, jako jsou Joan Baez nebo Ziggy Marley, syn Boba Marleyho.

## GIPSY KINGS NA KARLOVĚ MOSTĚ

Oficiálnímu koncertu ve Foru Karlín předcházelo nenahlasené vystoupení čtyř zakládajících členů v restauraci u Karlova Mostu, kde se kolem nich okamžitě seběhl hlouček nadšených turistů a kolemjdou-

cích a znovu se potvrdilo, jak mezinárodně úspěšné jejich hity jsou. „Bylo vidět, že nejprve lidé poznali naši hudbu a až pak pochopili, kdo jsme my,“ popsal situaci pro pořádající agenturu Lagardere Active Chico Bouchikhi. My jsme si s kapelou povídali v centrále rádia Frekvence 1.

**Jako mnoho romských kapel jste nejprve vystupovali na rodinných oslavách, svatbách a dalších komunitních akcích, dnes vyprodáváte největší světové haly a jste headlinery mezinárodních festivalů. Hrajete stále ještě i doma pro rodinu a přátele?**

Sice vystupujeme v obrovských halách a dočkali jsme se mezinárodního úspěchu, ale stále hrajeme pro rodiny a pro přátele. Je to pro nás potěšení a radost a rozhodně s tím nehodláme přestat jen proto, že jsme slavní.

**Jose Reyes, otec dvou ze zakládajících členů, byl již za svého života nejslavnějším romským muzikantem ve Francii. Také k příbuzným některých z vás patřil Manitas de Plata, velmi respektovaný kytarista. Očekávalo se, že budete**

**pokračovat v jejich dráze a také se stanete slavnými hudebníky?**

Nikdy na nás nebyl vyvíjen nějaký tlak ze strany rodiny. Samozřejmě takoví lidé, jako byli José Reyes nebo Manitas de Plata, pro nás byli velkými vzory, ale nikdy nám to nebylo předhazováno. Že máme takové předky, považujeme za vzácné dědictví.

**Kdy jste si uvědomili, že jste nejslavnější romská kapela na světě? A změnilo vás to?**

Nemyslíme si, že to byl nějaký jeden okamžik, kdy jsme si uvědomili, že jsme opravdu slavní. Od začátku jsme věděli, že budeme úspěšní, ale nečekali jsme, že budeme populární v takovém měřítku a že budeme známí po celém světě. Jsme hrdí na to, jakého úspěchu jsme dosáhli, a těší nás, že můžeme být inspirací pro další romské skupiny. Ale domníváme se, že nás sláva nijak nezměnila.

**Pokračují ve vaší hudební tradici i vaše děti?**

Ano, je to u nás jako v mnoha jiných romských rodinách. Hudbu, kterou jsme složili, přebírají naše děti a dnes si s námi hrají a zpívají naše písně. Znovu se tím



Foto Antonín Jelínek

vrácíme k tomu vzácnému dědictví, o kterém jsme zde mluvili. Už teď víme, že naše děti budou v odkazu, který jim zanecháme, pokračovat.

**Nedávno jste změnili původní název Gipsy Kings na nový The Original Gypsies of Camargue. Proč k tomu došlo?**

Nemá to žádný zásadní důvod, nic se pro nás nezměnilo, ale protože se kapela rozdělila, tak jsme si museli zvolit nové jméno. Duše kapely je pořád stejná a naše hudba a naše nálada se nemění. Dnes nás v Praze pod naším novým názvem vystoupí více než patnáct členů a někteří jsou v kapele od začátku, někdo nový, ale máme pořád stejnou podstatu. Ve francouzštině existuje takové přísloví, které říká, že nezáleží na obalu, ale jen na tom, co je pod ním, a tak to je i s naším novým názvem.

**Chcete poslat nějaký vzkaz pražským divákům?**

Na konec bychom ještě chtěli všem čtenářům Romano vodí vzkázat, že jsme velmi šťastní, že můžeme naši hudbu předvést i pražskému publiku, a velmi se těšíme na večerní koncert! ●

## DOKONALÝ KONCERT, KTERÝ PŘEDČIL VŠECHNA OČEKÁVÁNÍ

*Koncert v pražském Foru Karlín byl dvouhodinovou show, ve které diváci téměř nestihali tempo zkušených muzikantů. Ti střídali profláklé hity v ozkoušených aranžích s předělvkami písní neméně slavných kolegů, zazněl song Hotel California od Eagles i Despacito od Luise Fonsiho.*

*Deset kytaristů, na kterých stojí celá show, se postupně střídalo nejen v kytarových vyhrávkách, ale také v (dokonalém!) zpívání sól v jednotlivých písních. Zároveň se ale nebáli poskytnout prostor doprovázejícím muzikantům, a tak mohli předvést svoji virtuozitu i houslista, klavírista a nezapomnělo se ani na rytmickou sekci. Příjemná komunikace s publikem, při které se potvrdilo, že ani jazyková bariéra nemusí znamenat neporozumění, byla jedním z mnoha detailů dokonale propracované show.*

*Výborný zvuk, perfektní práce osvětlovače a v poslední řadě dokonalá souhra všech muzikantů zajistila skvělý dojem z pražského koncertu Gipsy Kings – The Original Gypsies of Camargue. Většina z diváků v zaplněném sále po celou dobu tančila a nechala se unášet poslechem známých melodií i kytarovými exhibicemi. Romská hudba znovu ukázala, že je skvělým „stmelovačem“ společnosti – vedle sebe stáli Romové i Neromové, cizinci i místní, mladí i staří a všichni si společně užívali koncert „cigánských králů“. A nikoho nezajímalo, jakým názvem je kapela zrovna označována.*



# „POLICIE NÁS NECHRÁNÍ“

## TÉMĚŘ ROK PO TRAGÉDII V CHOMUTOVĚ MÍSTNÍ CÍTÍ KŘIVDU

Text a foto Patrik Banga

Do Chomutova jsem se vrátil skoro po roce. Naposledy jsem tu byl, když jsem natáčel pietní shromáždění po nočním konfliktu na jednom z chomutovských sídlišť. Zemřel při něm mladý člověk, který na sídlišti ani nežil. Střílel naopak starousedlík, který noční hádku mezi příbuznými před domem vyřešil pistolí. Pro místní romskou rodinu tragicky.



Na sídlišti v Jirkovské ulici už není nic poznat. Kříž s fotografií, který po tragédii místní lidé postavili na trávníku, je už dávno pryč. Prý ho někdo zlomil hned první den po pietě. Nebydlí tam ani rodina zemřelého, ani rodina střelce Petra Bendy. Jediným náznakem tragédie je tak velký nápis „byt k pronájmu“ v okně bytu, pod kterým vlastně celý konflikt vznikl.

### NIKDE NIKDO

Místní prostředí dobře znám. Jako mladší začínající novinář jsem sem často jezdil a nějakou dobu jsem tu i žil. Vždycky v létě bylo venku plno. Děti na hřišti, mámy s kočárky... Když mě uvidí jedna z místních obyvatelky s foťákem, okamžitě zahání děti do domu. Místní lidé už zjevně mají s novináři svou zkušenost. Přesouvám se radši na sídliště Zahradní a Kamenná, kde je také početná romská komunita. A to je jen o několik set metrů výš.

### ZLOČIN A TREST

Na Zahradní už je naštěstí lidí venku víc. Mámy s dětmi, tátové o kousek dál. Sídlištní romská klasika. Chybí už jen klávesová muzika. Je ale rok 2018. Sedám si hned k první skupině starších lidí a povídám si s nimi o tom, jak se tady žije. Kolem nás projíždí po chodníku státní policie, rychle vytahují mobil, abych je vyfotil, ale zrychlí a odjíždí. Ptám se tak místních, jestli po střelbě policie jezdí častěji. Ale překvapivě prý ne.

„Občas tady projedou, ale řekl bych,

že tak stejně často jako před tou vraždou. Alespoň tady v té čtvrti. A to bydlím přímo tam, kde se to stalo,“ říká mi jeden ze starších Romů, Josef. A vypráví, co se v Jirkovské ulici vlastně stalo. Mě ale spíš zajímá, co si myslí o výši trestu.

„Je to málo, představoval bych si těch dvacet. To tak odpovídá. Ale oni mu šli s trestem úplně dolů, šli jasně na dohodu, pod tu nejnižší sazbu,“ myslí si pan Josef a sám si i zdůvodní, proč to tak dopadlo. „Oni to tak brali, protože nebyl nikdy trestaný. Vedl řádný život, měl práci. A pistoli měl legálně. A i takhle měl sazbu patnáct až osmnáct let. A oni šli na dvanáct a půl. Kdyby šel přepadnout pumpu, tak dostane tady kolem deseti let. Ale on spáchal vraždu.“

Vyjmenovává okolnosti, které podle něho měly vliv na rozsudek. Z místního plácku se mezitím stává debatní kroužek a se svým názorem se přidávají další.

„Josef, kdyby takhle zabil Cigán gádža, takhle by ho rozstřílel, devětkrát, tak už nikdy nevyjde z kriminálu.“

Marně se snažím upozornit na fakt, že tohle je stejný předsudek jako všechny předsudky z opačného gardu, které tak často čtu v diskusích pod texty o romském tématu. Úspěšný jsem jen velmi málo, a tak raději rychle měním téma.

### PŘED A PO

Ptám se lidí, co se střelbou změnilo. Podle jen několik týdnů staré tiskové zprávy Městské policie Chomutov se totiž po městě pohybuje dvacet šest asi-

stentů prevence kriminality a ti mimo jiné mají působit na hřištích. Třeba v lednu tam prý byli skoro dva a půl tisícekrát. Jedna z rolí asistenta je právě komunikace s komunitou v lokalitách, jako je tahle. Ostatně policejní auto byla první věc, kterou jsem na místě viděl. Na místní to jako uklidňující faktor, po tom, co tu zažili před rokem, prý ale nepůsobí.

„Určitě tak půl roku trvalo, než se z toho lidi vzpamatovali. Pořád tam ten strach je,“ říká mi starší Romka, která celou debatu poslouchá. A přidávají se další. Mluví hlavně o nedůvěře.

„Ty lidi tady se báli oprávněně, protože toho člověka pustili z vazby a on mohl cokoliv udělat. Já jsem se taky bál, co kdyby mě nechal odstřelit? Báł jsem se tak, že jsem děti nepouštěl samotné ven. „Josef mi ukazuje, kam vlastně děti mohly a kam ne. Mohly na plácek, kde sedíme. Je to vlastně strategické místo. Ze všech paneláků je na něj vidět a rychle sem může někdo přiběhnout. Připadám si trochu jako na válečném poli. Ale proč? Všichni by se tu přeci měli kvůli posíleným policejním hlídkám cítit bezpečně, argumentuji. Zdá se však, že ztráta důvěry v policii má hlubší kořeny.

### VELMI KŘEHKÉ VZTAHY

„Mají tam nápis jak kráva, pomáhat a chránit, ale oni umí Cigána jen naložit do auta, jet s ním na policajty, tam ho dokalčit a pustit. Já za mlada chodil do hospody, normálně mezi lidi a nikdy se tady nic takového nedělo.“



Romové vypráví o svých zkušenostech. Znovu argumentují předsudky a jako příklad dávám odsouzení Petra Bendy. Tentokrát jsem úspěšnější. Další poslouchající lidé mě ale stále upozorňují na to, že podle nich je trest nízký a mluví o křivdě, kterou cítí. A mluví také o zhoršených vztazích.

„Lidi se pořád hádají. Gádže chtějí, abychom žili podle nich. Abychom se chovali jako oni. Chtějí, abychom měli rád. Ale tohle my neumíme,“ shrnuje Vilém, který později vypráví také o tom, že si chce pořídit zbrojní průkaz, aby se cítil bezpečněji. Ptám se ho, zda není někdy zbraň na škodu. Vždyť Petr Benda ji taky měl. A legálně. Ptám se, jestli není lepší spolupracovat s městskou policií. „A kde ji máš?“ ptá se mě další ze skupiny Romů.

Pravda, za několik hodin na sídlištích ji krom průjezdu jednoho auta státní policie nevidím. Je ale odpoledne, krásné počasí a venku jsou především děti a jejich rodiče. Vlastně mě ani nenapadá, jaký by tu mohl aktuálně vzniknout problém. Otázka je, co v noci. Tragický konflikt, který mě sem přivedl, vznikl vlastně kvůli banalitě – hádce mezi příbuznými, kterou se rozhodl ukončit chlápek s výraznými mesiášskými sklony, nevyzrálý v sociálních kontaktech a citlivý v otázce spravedlnosti, jak ho popsala psychologka u soudu. Skončilo to tragédií, která se možná vůbec nemusela stát, kdyby lidé neměli předsudky. ●

# PROČ SE NEBAVIT O PORAJMOS JAKO O ROMSKÉM HOLOKAUSTU

Renata Berkyová, Muzeum romské kultury / Foto: ČTK

Výkupem vepřína v Letech u Písku z místa bývalého tzv. cikánského tábora a plánovaným zpietněním tohoto prostoru se otvírá nejen debata o budoucí podobě památníku, ale také o způsobu uchopení a interpretace této části romské historie.

V povědomí většiny, jež se o toto téma nějak zajímá, přezívá domněnka, že romský holokaust se romsky řekne porajmos. Toto nekritické šíření pojmu, ač s dobrým úmyslem, samotnému pojetí romské historie, potažmo holokaustu Romů, spíše ubližuje.

Málokdo totiž ví, že termín uvedl do života v 90. letech Ian Hancock, profesor Texaské univerzity romského původu. Jako lingvista a romista usiloval o romské specifické pojmenování této hrůzné etapy v dějinách Romů. „Je nutné vystoupit ze stínu historie někoho jiného“ je parafráze jeho slov z textu, kde odůvodňuje tuto snahu. Jako zdroj termínu Hancock uvedl kalderašského Roma, kterého potkal na konferenci v Rumunsku v roce 1993 a jehož jméno zapomněl. Hancock začal pojem hojně používat ve svých odborných textech, nevymýšleje slovníček romštiny, kam zařazuje bez jakékoliv poznámky či vysvětlení porajmos jako romský překlad holokaustu. Termín začali nekriticky přebírat další odborníci a aktivisté.

Kalderašský termín porajmos má v romštině několik významů: „otevřít, rozevřít, rozpárat“, ale také „znásilnit“, ve slovenské romštině zejména pak „třeštit, široce otvírat“ (oči, pusy), přeneseně i „žasnout, divit se“. V některých dialekttech se pojem chápe jako „pohlavní odhalení, odkrytí“ a jako podstatné jméno v některých varietách romštiny může termín vyjadřovat „otvor, znásilnění, ženské přirození“, což uvádí jako jeden z významů i sám Hancock. Hned od počátku se ohradila velká část Romů z různých zemí proti jeho používání ve smyslu romského holokaustu. Dávat do souvislosti jeho obscenní význam (jak si ho někteří mluvčí právě mohou vykládat) s utrpením Romů za války je nepřijatelné.

Porajmos je však natolik rozšířená nálepka pro pronásledování Romů různými aktivisty, že jde jen stěží sejmout. V českém prostředí najdeme také několik příkladů. Třeba stránky věnující se popírání romského holo-



kaustu [www.nepopirej.cz](http://www.nepopirej.cz), které mají v záhlaví výrazným písmem uvedeno: PORAJMOS | POPÍRÁNÍ (což navíc vyvolává domněnku, že porajmos znamená popírání), anebo edukativní dokumentární film Unikli jistě smrti – přežili Porajmos, jež vznikl pod vedením Moniky Horsákové. Na Slovensku před pár lety vznikla velká diskuze ohledně názvu projektu připomínajícího romské oběti nacistické perzekuce, ve které figurovalo kontroverzní porajmos. Jeho použití i přes obhajobu osobností jako Peter Polák či Jozef Banyák kritizovali přední slovenští, čeští i polští odborníci, kteří tlumočili taky názor Romů a zcela odmítali toto uměle vzniklé označení. Tato vyjádření shrnul a dále rozvíjel ve svém textu etnolog Arne Mann.

Snaha zviditelnit a poukazovat na rasistickou ideologii vůči Romům za války, která byla dlouhá desetiletí vedle Židů opomíjena, je záslužná a stále potřebná. A myslím si, že zrod samotného pojmenování pro romský holokaust (nehledě na

konkrétní podobu) mělo v době vzniku své opodstatnění. Avšak vzhledem k dalším vrstvám, které válečné období romské historie má, ztrácí na svém významu. Svým soustředěním na pasivní oběti perzekuce opomíjí „aktivní“ Romy, odpůrce utlačování, bojovníky, partyzány, ale také Romy v roli plně integrované součásti většinové společnosti, ve které žili (a žijí) a se kterou se v před i poválečném období identifikovali.

Stejně jako se zapomíná na ty neromské obyvatele obcí, kteří se „svých“ Romů zastávali a usilovali o jejich záchranu.

Nevidět černobíle, dávat fakta do souvislosti a naslouchat těm, kterých se to týká, by mělo být mottem našeho způsobu informování o historii Romů.

●  
*Podrobnější verzi článku pod názvem **Porajmos jako zrcadlo odsunutí Romů na periferii dějin** naleznete na [romea.cz](http://romea.cz) v Bulletinu Muzea romské kultury.*



# O LETECH V LETECH (NEJEN) S MÍSTNÍMI

Eva Zdařilová / Foto: Jan Mihalíček

Další ze série diskusí k budoucnosti areálu koncentračního tábora v Letech u Písku se konala ve středu 25. dubna – tentokrát přímo v obci Lety u Písku. Debata se tak přiblížila „nejen místu, o kterém se diskutuje, ale také lokální realitě, místním obyvatelům a regionu, který změny související s vybudováním památníku, zasáhnou nejvíce,“ řekla na úvod moderátorka Alica Sigmund Heráková a vyzvala přítomné k uctění památky obětí tábora minutou ticha. Stejně tak jako březnovou debatu, o které jsme podrobně psali v prvním letošním dvojčísle, i tuto diskusi pořádala organizace Romea a Muzeum romské kultury.

Do letského kulturního sálu obecního úřadu se dostavilo přes 70 lidí. Za pozůstalé v panelu usedl Jožka Miker, v publiku jej podpořili Čeněk Růžička, Rudolf Murka, Jan Hauer a Zdeněk Daniel. Poprvé se k otázkám veřejnosti vyjadřoval i René Schreier, náměstek ministra kultury pro řízení ekonomické a provozní sekce, kterému Muzeum romské kultury podléhá. Dotazy směřovaly především na finance. Bylo řečeno, že stát zaplatí demolicí vepřina včetně odstranění ekologické zátěže a rekultivace. Ministerstvo kultury na to počítá s částkou 117 milionů korun a chce ji převést do svého letošního rozpočtu z vládní rozpočtové rezervy. Jak Schreier uvedl, na budování památníku se stát finančně podílet nebude. Na

památník chce přispět Norsko milionem eur (asi 25 milionů Kč).

Přínosná byla prezentace výsledků archeologického průzkumu, který mohl být dosud proveden na části území mimo areál bývalé velkovýkrmy. Představil jej Pavel Vařeka z katedry archeologie Západočeské univerzity. Naznačil zároveň, co předpokládá, že by se mohlo nalézt při výzkumu v areálu velkovýkrmy. Inspirativní byl i příspěvek Pavla Karouse o památnících a pomnících v době normalizace a dnes. Upozornil mimo jiné na to, že od roku 1989 nevypsala Praha ani jednu veřejnou transparentní soutěž, respektive vypsala dvě, ale ani v jednom případě pak nebyl realizován vítězný návrh. Znovu tak zopakoval přání, které formuloval už na

první diskusi ve Skautském institutu, aby se v případě Let u Písku architektonická soutěž realizovala a její výsledky byly respektovány.

Pozornost se na závěr obrátila k publiku, ve kterém k velké radosti všech zúčastněných usedla celá řada místních obyvatel. Ti dostali vlastně poprvé možnost se do diskuze zapojit, přestože, jak mnozí sami zmínili, už roky čelí ne vždy milé pozornosti českých i zahraničních aktivistů a novinářů. Bylo patrné, že všichni zúčastnění se o areál bývalého tábora a o aktuální dění zajímají dlouhodobě, mají konkrétní dotazy a návrhy a kvitují, že je s nimi Muzeum romské kultury ochotno jednat.

Dotazy pokrývaly vesměs všechna témata, která zaznívají i v médiích

a na sociálních sítích. Diskutována tak byla samozřejmě rovněž výše částky, za kterou byl areál státem vykoupný, došlo i na polemiku ohledně terminologie historiků, zda se jednalo o koncentrační či pracovní tábor.

Znepokojivý byl příspěvek pana Sadílka z publika, který seznámil účastníky debaty s informací, že parcelu, na jejímž území podle historiků a archeologů stál bývalý cikánský tábor (s parcelním číslem 995/13), přikoupila firma Agpi od obce Lety za bývalého pana starosty až koncem 90. let, konkrétně 28. 9. 1999. Naznačil tak, že se jednalo ze strany firmy o kalkul, díky kterému se zvýšila pravděpodobnost odkupu vepřina státem. Nejen tento příspěvek z publika demonstroval, že novodobá historie areálu je z velké části neprozkoumaná a zůstává pro badatele výzvou.

**„Na pracích by se mohli podílet i nezaměstnaní Romové.“**

Za zmínku stojí jistě i dotaz romského aktivisty z Českých Budějovic, pana Romana Slivky, který se ptal na možnost participace místních firem a Romů na likvidaci areálu potažmo stavbě památníku. Vyslovil přání, aby se na pracích mohli podílet třeba nezaměstnaní Romové z regionu. Od pana náměstka Schreiera se mu dostalo příslibu, že by takovýto sociální aspekt mohl být při vypsání a vyhodnocování soutěže zohledněn.

„Pravděpodobně koncem ledna budeme vyhlášovat otevřené výběrové řízení. Budeme aplikovat vládní pravidla, která byla v oblasti kvalifikačních podmínek schválena v minulém roce. Můžeme díky nim definovat sociální aspekt, to znamená skupinu osob znevýhodněných na trhu práce, a to dvojím způsobem. Kritérium sociálního aspektu buď bude jedním z dílčích kritérií, anebo přímá účast v zadávacím řízení bude s podmínkou procenta nebo určitého počtu takových osob, které se budou na této veřejné zakázce podílet. Soutěž tedy bude otevřená s tím, že budeme parametrizovat technické podmínky a kvalifikační podmínky s důrazem na sociální aspekt,“ přiblížil kritéria výběrového řízení Schreier na závěr.



# PŘED DEVÁTOU SE NEVRACEJ

Jana Baudyšová / Foto: Klub Coolna Znojmo



Znojmo má přes 33 tisíc obyvatel a jeden jediný nízkoprahový klub – Klub Coolna Znojmo. Jeho „prodlouženou“ rukou je maringotka na sídlišti v Holandské ulici. „Byly tam děti, které doma poslali ven a řekli jim, ať se domů nevrací před devátou večer. Nikdo neřešil, co dělají,“ vzpomíná na začátky vedoucí klubu Robert Knebl.

„Ty děti kolikrát spaly a jedly, kde se dalo, a to ani nemluví o tom, co zažívaly doma. Učitelé ve škole se to většinou ani nedozvěděli,“ přibližuje lokalitu, ve které nebyla nouze o vandalismus, napadení, znásilnění, drogy, výjezdy městské policie. Robertovi bylo jasné, že je potřeba víc než jen „pěši“ streetwork. Díky němu dnes na místě, nedaleko skatepoolu, stojí víceúčelová maringotka, jakási „zmenšenina“ nízkoprahového klubu, jejíž fungování si nemůže vynachválit. Otevřeno má každý čtvrtek a pátek od dvou do šesti.

Kromě klasické sociální práce s dětmi a mládeží se tu konají besedy nebo sportovní turnaje. Za šest let své existence, které oslaví v srpnu, poskytli její pracovníci přes 1000 odborných intervencí, tedy pomoci klientům služby v nějaké konkrétní situaci. A ty jsou skutečně různorodé – od problémů ve škole, se zaměstnáním přes různé závislosti, poruchy příjmu potravy až po vztahy nebo rodinné či finanční problémy.

## NESKONČIT NA ŠÍKMÉ PLOŠE

V klubu působí Robert přes sedm let. Vede ho posledních pět let a momentálně má tři kolegyně. Když jde do terénu, dokáže během několika hodin oslovit a „pracovat“ s patnácti až dvaceti dětmi nebo mládeží. „Práce v nízkoprahových službách je velmi náročná a podceňovaná jak profesně, tak finančně. I od jiných kolegů z oboru vím, že najít dnes kvalitního pracovníka je dost složité,“ přibližuje. Co ho u takové práce drží a proč si ji vlastně vybral? Na první pohled zní jeho odpověď jednoduše: Chtěl jsem pomoci jiným lidem. Na pohled druhý je za ní složitější příběh: Chtěl jsem, aby nezažívali to, co já, nebo aby si s tím uměli poradit.

V době, kdy byl kluk a jeho táta odešel od rodiny, nový „tatínek“ měl problém s alkoholem a jeho i maminku bít, na blízku žádný nízkoprahový klub nestál. Za bezpečím utíkal k dědečkovi nebo do sklepů a kočárkárén. Když vyrostl, odešel z domova úplně a přání, aby se nic takového neopakovalo jemu

ani jiným dětem, a rozhodnutí neskončit jako spousta ostatních – v pastáku, na drogách nebo třeba na ulici, ho přivedlo k pomáhajícím profesím. Po studiu střední pedagogické školy, obor výchovný a humanitární pracovník, chtěl být nejprve policistou. To si ale po vojné rozmyslel. „Když jsem viděl, co všechno se v ozbrojených složkách může dít, tu šikanu a jiné hrůzy mezi vojáky, rozhodl jsem se jít jinou cestou,“ vzpomíná.

Vystudoval sociální pedagogiku na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a za 17 let, co v sociální oblasti působí, nasbíral nepočítaně zkušeností. Jeho práci ocenila Česká asociace streetworku, když mu před osmi lety udělila cenu Časovaná bota jako osobnosti roku – v konkurenci více než tří set týmů nízkoprahových služeb.

## JAK SE DAŘÍ STREETWORKU

„Zdá se mi, že nejnáročnější to není s klienty, ale mnohdy s některými pracov-

níky,“ odpovídá Robert na otázku, co je pro něj na jeho práci nejtěžší. „Je mi líto, že se do oboru hlásí leckdy i lidé, kteří mají více problémů sami se sebou než kolikrát samotný klient. Takový člověk nemůže pomáhat druhým, i kdyby byl sebe více vzdělaný nebo zkušený,“ přibližuje.

Jako příklad uvádí streetwork – práci v terénu. Přehled má i díky tomu, že zájemce školí jako lektor v kurzu o základech terénní práce v nízkoprahových službách. Lidí s osobnostními předpokla-

zařízení pro děti a mládež, dělat patvary center volného času a školní družiny, kde si budeme povídat jak někde v kavárně nebo u kadeřníka,“ vysvětluje Robert.

## ČEKÁRNA NA DOSPĚLOST

Když se už do tak složitého období dospívání přimíchají problémy v rodině a jiná trápení, vzniká často třeskutá směs chování, kterou odborníci nazývají rizikové. Pod maskou drzosti a mladického divočení se však může skrývat cokoliv – od revolty, nedostatku lásky po

neřešit i přesto, že vás klient prosí, ať to necháte tak, jak to je. To bych si na svědomí nevzal.“

Prostředí „nízkoprahů“ a života okolo nich přibližuje jedinečný dokumentární film České televize a České asociace streetworku Čekárna na dospělost, na jehož natáčení se Robert podílel. Přestože vznikl v roce 2009, i dnes je svým pojetím aktuální – díky zapůjčeným kamerám vypráví o životě, většinou tráveného na ulici, z pohledu samotné mládeže.

„Nabíjí mě, že vím, že má naše práce



dy, nadšením, zaujetím a profesionálním přístupem je z jeho zkušenosti žalostné málo. Kontakt s jednotlivcem či skupinou se často buď vyhýbají, nebo ho ani navázat neumí. „A pokud k tomu seberou odvahu, vyberou si zpravidla skupinu, která jim je příjemná v komunikaci, například ta mladší. Řada z nich má tendenci mít s klienty spíše kamarádský nebo rodičovský vztah, ale bohužel ne profesionální,“ hodnotí kolegy.

Lidé podle něj mají o tom, co je to být streetworkerem na ulici, často zcela mylné představy a také tuto práci podceňují. „A to nemluví jen o veřejnosti, ale bohužel i o absolventech škol, kteří pak mají úplně jiná očekávání a mají tendence ze sociální služby, kterou je nízkoprahové

bezmocnost a zoufalství. Jak si nenechat přerůst přes hlavu „mládež, co to má na háku“ a zároveň zachytit a nepodcenit nevyslovená volání o pomoc?

„Základem je umět naslouchat, být autentický a otevřený. Rád používám termín „laskavá dominance“ – zůstat vstřícný, lidský, ale mít své hranice, přes které jako pracovník nejdu. Nechat odpovědnost na klientovi a věřit, že ve většině případů si umí najít řešení sám, být jen průvodcem na cestě. Mít rád lidi a věřit v jejich potenciál,“ říká Robert a vypráví i o případech, kdy musí pracovník zodpovědnost za klienta přebírat. Například, když ví, že je v ohrožení zdraví nebo života. „Pak nemůžete dělat, že to nevidíte, a nemůžete si dovolit to

smysl, pokud se dělá kvalitně. Když mi klienti třeba i po letech řeknou, že jsem jim v těžkém období pomohl, a když vidím, jak kolegové profesně rostou. Vnímám svou práci jako poslání – s vědomím, že nedělám charitu, ale poskytuji profesionální službu,“ svěřuje Robert.

A jak si čistí hlavu a odpočívá, když má volno? Třeba na Mistrovství ČR v autostopu. Kvalifikoval se i letos a kromě toho, že bude možné ho sledovat online, lze jeho cestu podpořit dárcovskými DMS, jejichž výtěžek Konto Bariéry použije na pomoc mladým handicapovaným sportovcům.

# DOMINIK KOLEK, SHAOLINSKÝ BOJOVNÍK Z BRUNTÁLU

Eva Danišová / Foto: archiv Dominika Kolka

Neobyčejně cílevědomý chlapec, který jde za svým cílem a překonává svou vytrvalostí i vážné onemocnění epilepsií, které se u něho projevilo před pěti lety.

Takový úvod měla v minulém roce sbírka nadace Patron dětí, jejíž organizátoři se rozhodli pomoci malému sportovci Kung Fu, Dominikovi Kolkovi, aby se mohl svému největšímu koníčku věnovat.

Dominik je žákem páté třídy a žije v Bruntále. Má štěstí, protože právě v tomto městě má svou školu jeden

z nejlepších učitelů v České republice, mistr Martin Lee. Shaolinský mnich, který své umění studoval v Číně, v horském klášteře Ming Shan. Dominik se stal žákem jeho oddílu Czech shaolin temple a za pět let, co se sportu věnuje, získal na soutěžích v tuzemsku i zahraničí nespočet medailí. Ve sbírce mu nechybí

ani zlatá – z loňského listopadu, kdy vyhrál turnaj v Polsku. Letos v dubnu přivezl šaolinský oddíl z Mistrovství Slovenska ve Wushu v Praze celkem 24 medailí.

„Zpočátku jsem měla obavy, protože jsem nevěděla, jestli Dominik vůbec nějaký sport může dělat. Chodí jednou

za půl roku na lékařské kontroly, ale sport mu lékařka nezakázala,“ říká Dominikova maminka Lucie. Z prvních hodin přicházel domů v pořádku a nadšený, tak jsme si pomalu zvykli.

Jeho zdravotní stav je stabilizovaný a nyní bude nějakou dobu bez medikace. Sport mu rozhodně neublížil, spíš mu pomáhá.

Dominik pochází ze smíšeného manželství, a proto mě zajímalo, jak děti jiných národností vnímá samotný učitel mistr Martin Lee. „Děti jiných národností již oddílem prošly, a to zejména vietnamské nebo romské. My nerozlišujeme lidi podle národnosti, ale podle charakteru,“ říká. Podle něj není Kung Fu jen sport,

ale sám o sobě životní styl postavený na čínské filosofii, propojený s konfucionismem, taoismem i rodinnou hierarchií, ve které je učitel jako otec a studenti mezi sebou navzájem jako sourozenci.

Dominik se o Kung Fu a jeho bruntálské škole poprvé dozvěděl od svého tatínka. Zalíbilo se mu to a rozhodl se tomuto sportu naučit. Na tréninky chodí dvakrát týdně od sedmi do půl deváté večer. Před závodem trénuje i doma. Soutěže provází i tréma a nervozita, kterým Dominik čelí hlavně soustředěním se a opakováním sestav.

„Naučil jsem se o sestavách přemýšlet a být trpělivý. Hodně mě to baví a chci se pořád zlepšovat. Teď právě prochá-

zím speciálním strečinkovým cvičením a je to hodně těžké. Někteří z nás při tréninku i brečí. Hodně to bolí a někdy mi po tréninku bývá špatně. Ale jak říká můj táta: vydrží jen ti nejlepší,“ přibližuje Dominik. Rád by se Kung Fu věnoval i v budoucnu. „Na věku vlastně nezáleží, je to filosofie,“ říká.

„Vědí tví spolužáci ve škole, že máš ze závodů tolik medailí?“, ptám se. „Někteří to vědí, a taky mají možnost vidět naše představení při různých akcích, které se pořádají ve městě. Ale nijak moc se se mnou o tom nebaví,“ říká Dominik a dodává, že Kung Fu není sport jenom pro kluky. Do oddílu totiž chodí i děvčata.



## O DOMINIK KOLEK, SHAOLINSKO BOJOVNÍKOS LE BRUNTALISTAR

Eva Danišová / Foto: Le Dominikostar

Igen lačno čhavoro, savo džal pal peskero suno u la zoraha pes marel the le nasvalipnaha, la epilepsijaha, savi demađa anglo pandž berš.

Kala lava has irimen oka berš sar e nadacija Patron dětí kidelas upre o lovevaš o cikno športovcos Kung Fu, te o Dominikos šaj kerel kada športos.

O Dominikos phirel andre pjato trijeda the dživel andro Bruntalis. Hin les bacht, bo andre kada foros hin e škola kaj hin jekh nekfeder učitelis pre kada športos pro Čechi o mistros o Martin Lee. Shaolinsko mnichos,

savo študinelas kada džanlipen andre Čina, andro klaštiris Ming Shan. O Dominikos hin leskero žakos andro oddilos Czech shaolin temple the tel o pandž berš, so kada športos kerel, chudla pro suťaži pro Čechi the andre aver thema but medajli. Hin les tiš somnakuňi medajla, savi khelda avri jejsoste oka berš pro turnajis andre Polsko. Kada berš andro aprilis anda shalinsko oddilos, kaj o Domini-

kos phirel, khatar e Slovensko, kaj has o turnajos andro Wushu, bišteštar medajli.

„Sar chudla o čhavo te phirel pre kada športos, ta daravas, bo na džanavas, či varesavo športos šaj kerel. Phirel sako jepaš berš pre kontrola ko doktora, afe e doktorka na phenda, hoj našti kerel o športos,“ phenel leskeri daj e Lucie. Avelas khere u phenelas, kaj les

nič na dukhal the šunel pes mišto, ta polokes sikhliřam, hoj kerel kajso športos. Nič les na dukhal ta o doktora phende, hoj leske o tabletki akana na dena u dikhaha, sar oda avela dureder. O športos leske na kerđa řisavi bibacht, šunel pes feder.“

Le Dominikos hin andre famelija the o gadže, the o Roma, ta kamavas te džanel, sar aver naciji dikhel o učitelis o mistros Martin Lee. „O čhavore avra nacijaha imar andro oddilos phirenas, romane the o Vjetnamci. Amen na dikhas pre manuřende savi nacija len hin, dikhas savo charakteris len hin,“ phenel. Sar phenel o mistros, o Kung Fu nane ča športos, hin oda e godi andro dživipen, savi dikhel čínsko

filosofija, kaj hin o konfucijonismos, taojismos the savoro, so kampil andre famelija, kaj o učitelis hin sar dad the o študenta mařkar pende sar phrala pheňa.

Pal kaja bruntalsko škola le Dominikoske phenda leskero dad. But pes leske oda pačisařolas the kamelas pes kada te sikhavel. Pro treninki phirel duvar andro kurko kija raťate eřta orendar dži jepaš ora pal ochto ori. Anglal o zavodi kerel o treninkos the khere. Pro suťaži les hin tiř trema, hino nervozno, afe sar duminel pal e sestava ta les predžal.

„Sikhliřom pal o sestavi te duminel the imar džanav te užarel. Rado kerav o športos the kamav te avel mek feder. Akana phirav pre speci-jalno strečinkovo cvičenie, hin but

pharo. Vareko odoj the rovel. But oda dukhal the varekana mange hin namiřtes. Afe sar phenel miro dad: řikerena avri ča o nekfeder,“ phenel kija o Dominikos. Kamel o Kung Fu te kerel the sar avela phureder. „O berša kadaž na kampil te genel, hin oda filosofija,“ phenel.

„Džanen o čhavore andre škola, hoj tut hin ajci medajli?“ phučav. „Vareko oda džanel, the tiř šaj dikhen amaro oddilos te hin andro foros varesave akciji avri pro foros. But manca palal duma na den,“ phenel o Dominikos the mek phenel, hoj Kung Fu nane športos ča predal o muřša. Andro oddilos phiren the o čhaja. Ta mangav savorenge andro oddilos but madajli.



# ROMANO SUNO PO DVACÁTÉ PRVÉ

Máša Bořkvcová / Foto: Romano suno

Když v roce 1996 otevřely tři čerstvé absolventky romistiky Veronika Kamenická, Helena Jiřincová a Lada Víková literární soutěž v romštině Romano suno, začala jsem já romistiku teprve studovat.

Na jednu z prvních hodin nám přišla Veronika o soutěži říct. Tehdy, pár let po pádu komunistického režimu, šlo o celkem revoluční myšlenku. Vněst do škol, kde stále převažoval pohled na romštinu jako na přežitek, který brání Romům v jejich integraci, náhled celkem opačný – jako na něco, čím jsou romské děti bohatší a skrze co můžou zblízka nahlédnout do jejich světa i ostatní. To se mi líbilo.

Od té doby se organizaci Nová škola dařilo rok co rok otevřít nový ročník, někdy i bez jakéhokoli finančního krytí, a skoro vždycky vydat k danému ročníku i sborník. Pár sborníků se ke mně dostalo během mých studií a i později jsem o soutěži občas slyšela od svých známých.

Když mě před pěti lety z Nové školy oslovili, abych organizaci soutěže převzala, vzala jsem si všechny dochované sborníky, které dohromady čítají odhadem pět set dětských textů, a všechny si je přečetla. Z přehršle mnoha dojmů nejdéle zůstaly dva. Ten první, jak moc znamená rodina. I náctiletí mají za vzory často své prarodiče nebo rodiče, a jejich láskami bývají často i malé děti v rodině. S nadsázkou z dílek vyplynulo, že nebýt fotbalisty Ronaldo,

neměli by rodinní příslušníci mezi největšími vzory dětí žádnou konkurenci. Druhý silný dojem byl z drsného světa chudoby a sociálního vyloučení, ze kterého hodně dětí píše, i když zdaleka ne všechny. Ostatně, s texty ze soutěže jste se sami na stránkách Romano vodí a na webu [www.romea.cz](http://www.romea.cz) vloni na podzim setkali.

Dvacet let, během kterých se soutěž koná, je navíc dlouhá doba sama o sobě. Sborníky je možné číst i jako časosběrné výpovědi romsky mluvících dětí, zachycují i různé vlny romské emigrace nebo protiromské pochody. Mezi texty dětí o tom, jak by chtěly být kadeřnicemi či opraváři aut a mít dvě děti, holčičku a chlapečka, se dočtete třeba o dilematu osmačky z Chanova, která chce něčeho dosáhnout, chodí ale do třídy se spolužáky, kteří vyučování v podstatě znemožňují, a ptá se sama sebe, jestli má schválně propadnout.

Od začátku soutěže se z revolučnosti původní myšlenky Romano suno hodně ztratilo, ale potřebná pořád zůstává. Přesvědčujeme se o tom na školách, kam jezdíme s autorkou Iveta Kokyovou dělat semináře o romštině a romské literatuře. Na mnoha školách děti svoji znalost romštiny pořád raději tají.

Od samotného vzniku soutěže pro-

vázela hlavní, literární, soutěž i soutěž výtvarná. K pracím svých spolužáků malovaly děti obrázky, a tak se romská vyprávění šířila po českých školách a soutěže se účastní celé třídní kolektivy. Soutěž se taky za léta rozšířila od nejmenších dětí přes středoškoláky až po dospělé. Mezi dospělými soutěžícími je několik začínajících romských autorů, o kterých jistě ještě uslyšíme. Letos chceme navíc pro soutěž oslovit i Neromy, kteří se romštinu učí jako cizí jazyk.

Před třemi lety v soutěži také přibyla i audiovizuální soutěž v romštině. Sem posílají děti svá videa nebo audia v romštině – rozhovory, vyprávění anebo scénky. Letos zkoušíme reportáž a jsme zvědaví, jak se děti s touto výzvou popasují. Tématy jsou ale také Setkání s duší zemřelého, vztah k romštině anebo nejvtipnější okamžik v životě. Soutěžit můžete i vy. Uzávěrka letošního ročníku je 29. června.

Více se dočtete na [www.novaskolaops.cz](http://www.novaskolaops.cz)



# ROMANO SUNO BIŠTOTHEJEKH BERŠ

Máša Bořkvcová / Foto: Romano suno

Te andro berš 1996 phundrade trin neve romistki e Veronika Kameňicko, e Helena Jiřincovo the e Lada Víkovo literarno suťaža romane iriřagoha Romano suno, me akor ča chudľom e romistika te řtudinel.

Pre jekh perři ora amenge pal e suťaža avľa te phenel e Veronika. Akor, has oda paru berř, sar peľľa o komunisticko režimos, oda has revolučno godi. Te anel andro řkoli, kaj dikhenas romaňi čhib sar vareso, so imar na kempel, so nane lačho predal e integracija, aver visardo dikhiben – sar vareso, so sikhavela romane čhavorengero barvalipen u sikhavela avreng, savo dživipen len hin. Oda mange has pre dzeka.

Akorestar e organizacija Nová škola phundravelas sako berř kaja suťaža, varekana upre na chudelas mek ča jekh koruna the maj sako berř paře denas avri mek o sborňikos (upre kidlo romane čhavorengero iriřagos). Varesave sborňika dikhlom sar řtudinas e škola the paľis vareso pal e suťaža řunavas mire amalendar.

Te mange angle pandž berř o manuša khatar e Nová škola phende, te e suťaža chudav te kerel me, ta mange iľom savore sborňika u genavas savoro so romane čhavore irinde. Sar genavas, avelas mange makarso pre godi, nekbuter dikhlom, hoj irinen pal oda, sar angľuňi predal lende hin e famelija. The o bareder čhavore igen kamen peskere dajen, le daden, la baba the le papus, igen kamen tiř le cikne čhavoren andre famelija. Te keraha

čeporo pheras, ta řaj phenas, hoj te na avľahas o fotbalistas o Ronaldo, ta kamen nekbuter le manuřen andre famelija. Tiř but irinenas pal oda, sar phares hin te dživel te manuř hin čoro the dživel pre na lačho socijalno than, pal kada irinde but čhavore, no nařti phenas hoj savore. So o čhavore andre suťaža irinde řaj dikhlan oka berř jejsoste pro seri Romano vodí the pro webos [www.romea.cz](http://www.romea.cz).

Biř berř, so e suťaža džal, hin baro časos. O sborňika řaj genas avka, hoj dikhaha so le čhavoreng, save den duma romanes, has andre kala berřa pro jilo. Romaňi emigracija, abo o pochodi mujal o Roma. Mařkar o iriřagos pal oda, sar kamen te avel kaderňički, abo kamen teprikerel o motora, sar barona avri ta kamen te avel len duj čhavore – murřoro the čhajori. řaj genen tiř pal o pharipen, savo hin la čha andre ochto trijeda, savi kamel vereso buter, phirel andre škola kaj hin čhavore, save andre škola na řunen u joj nařti sikhľol. Majinel narokom te preperel?E revolučno ideja imar andre suťaža but nane, aľe e suťaža kempel le čhavoreng the akana. Dikhas oda andro řkoli, kaj manca phirel e Iveta Kokyovo te kerel o seminara pal e romaňi čhib the e romaňi literatura. Pro but řkoli o čhavore mek na kamen te vareko džanel, hoj vakeren the

romanes.

Le agorestar has angľuňi e literatno suťaža the pař late džalas the vitvarno suťaža. So o čhavore irinde, ta aver čhavore kija kerde o čitra. Kavka džanas le čhavorengere paramisi pal o čechika řkoli the andre suťaža pes denas cale trijedi. E suťaža sar džanas o berřa bariľa upre the irinen andre na ča o cikne čhavore, akana irinen the o terne pro mařkarutne řkoli, the o phureder manuša. Mařkar phureder manuša hin varesave romane autora, pal save mek řunaha. Kada berř kamas andre suťaža te vičinel the le manuřen, save nane Roma, aľe sikhľon romanes sar aver čhib.

Anglo trin berř andre suťaža has mek thodi e audiovizualno suťaža andre romaňi čhib. Odoj bičhaven o čhavore o videj, abo audija andre romaňi čhib – vakeriben, paramisi, vareso, so bavinen. Kada berř probinas e reportaža the uřaras, sar kada o čhavore džanena te kerel. Hin temi; pal soste e buťi te avel: Sar dikhlom le mules, so perdal mande hin e romaňi čhib abo nekbareder pheras andro dživipen. E suťaža avela dži 29. junos.

Buter řaj genen pre [www.novaskolaops.cz](http://www.novaskolaops.cz)

# NA ROMSKÉ POHÁDKY DO DIVADLA

Jana Baudyšová / Foto: Krutý Krtek

„Červená karkulka, Šípková Růženka, Bajaja... Kdo by neznal aspoň jednu českou pohádku. Ale kolik znáte pohádek romských? Jsou v mnohém odlišné, ale společné mají dobrodružství, vtip a hlavně dobrý konec,“ říká režisér, producent a zakladatel divadla Krutý Krtek Karel Kratochvíl.

V červnu bude mít premiéru jeho loutkové představení Romské pohádky, které kombinuje krátká vtipná vyprávění pherasuňi paramisi a hrdinské pohádky viteziko paramisi. Příběhy živě doprovází i tradiční romské písničky jako Andro verdan, Duj duj nebo Odi kaľi mačkica.

„Vycházíme z autentických záznamů romských vyprávění, jak je nahrála a ve své knize zachytila Milena Hübschmannová, vysokoškolská pedagožka, indoložka a také zakladatelka české romistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, a to s laskavým svolením její dcery Terezy Hrabovské,“ přibližuje Kratochvíl.

Diváci uvidí příběh Roma, který si díky své chytrosti vzal nejkrásnější nevěstu široko daleko, zatímco jeho soused ostrouhal, pohádku O Preparúdovi, „největším ze všech čarodějů“, nebo příběh o tom,

jak žil Rom s čarodějčinou dcerou. Pětici vyprávění uzavírá historka o snu, který se nenadále splnil.

„Nenásilnou formou během představení předáváme dětskému publiku i základní informace o kultuře Romů, jejich jazyce i hudbě. Ale nebojte se, není to nuda! Vše samozřejmě přizpůsobujeme věku diváků, jinak vypadá vyprávění pro čtyřleté, jinak pro školáky,“ říká Kratochvíl.

Název divadla je zároveň jeho vlastní přezdívka, kterou vymyslel scénograf Kamil Bělohávek, když na jednom divadelním festivalu „terorizoval“ účastníky brzkými rozcvičkami. K tomu, v čem vidí smysl svého divadla s podtitulem společensky užitečné, však sedí. Podobně jako je krtek užitečný požíráním škůdců v zemi, snaží se divadlo diváky spojit s pozapomenutými otázkami z nedávné minulosti

i současnými radostmi a strastmi české společnosti.

Dalším projektem chystaným do prázdnin je Odsunutí – liberecká divadelní procházka po místech spojených s vyhnáním Němců v roce 1945. „V současnosti sbíráme vyprávění a sami se s historií, o které Češi neradi mluví, teprve seznamujeme. Jsou to úžasné příběhy, o které chceme libereckou veřejnost obohatit, aby jejich dennodenní cesta do práce získala nový rozměr o události, na něž se mělo zapomenout a které byly doposud tabu,“ vysvětluje Kratochvíl.

**Podrobnosti k jednotlivým představením na [www.krutykrtek.cz](http://www.krutykrtek.cz)**



## ČEKEJ A NEPLAKEJ VYPRÁVÍ ANTONÍN GONDOLÁN

Antonín Gondolán, Renáta Kováčová / Foto: archiv Antonína Gondolána

V seriálu Romano gili (Romská píseň) se věnujeme historii a současnosti některých dobře, ale i méně známých (nejen) romských písní a písňových textů. Třetí díl letošního roku přivítal legendárního Antonína Gondolána. Hudebník, kontrabasista, skladatel a zpěvák začínal vystupovat se slavným Orchestrem Gustava Broma, spolupracoval a vystupoval s Karlem Gottem nebo bratry Štáidlovými. S později založenou skupinou Bratři Gondolánů koncertovali třeba s Helenou Vondráčkovou nebo Waldemarem Matuškou.

### ČEKEJ A NEPLAKEJ

Vybral jsem jeden z mých největších hitů – píseň Čekej a neplakej. Během svých koncertů hraji zhruba patnáct písní a tuto si publikum vždy žádá. Je to píseň milostná, je o lásce. Mládenec v písni odchází na nějaký čas pryč a neví, kdy se vrátí zpět. Zpívá své milé a říká jí, aby na něj čekala a hlavně aby neplakala, že on se určitě vrátí.

Vybrat jen jednu jedinou píseň pro mě bylo těžké. Já mám ke každé své písni osobní vztah. V souvislosti s dnešní dobou bych ale k této písni mohl s trochou nadsázky říct, že každý vlastně na něco čeká. Já jsem čekal, že situace v naší zemi bude lepší, ale lepší to nebylo a není – a tak jsem začal plakat.



### ČEKEJ A NEPLAKEJ

*Vrátím se pro obláček něhy  
Vrátím se, vždyť jsem stejně tvůj  
Než najdu most, co spojí břehy  
Na břehu řeky tíše stůj  
Nebudu jíst, nebudu spát  
A když, tak nechám si tě zdát  
Čekej a neplakej  
Ze všech cest každá vede zpátky  
Na cestu nemusím se ptát  
Čekej a neplakej  
Snad jenom rok, snad týden krátký  
Hlavně se nesmí zatím vdát  
Třeba se vrátím za pár dnů*

*Zatím mě schovej do svých snů  
Čekej a neplakej  
Čekej a dívej se, jak řeka umí svůj osud tíše nést  
Čekej a neplakej  
Vždyť mně se nechce do daleka  
I tady uměj louky kvést  
Noc je tu jako hedvábí  
Mě přece dálka nevábí  
Čekej a neplakej  
Vrátím se pro obláček něhy  
Vrátím se, vždyť jsem stejně tvůj  
Čekej a neplakej*

# O ROMECH A GÁDŽÍCH: PRÁCE

PAL O ROMA THE PAL O GADŽE: BUŤI

Jan Ort / Foto: Pixabay

V Dědině se pod termínem cigánská práce rozumí práce nekvalitně provedená, práce, nad kterou je potřeba neustálého dohledu. K takovému termínu odkazují především neromští vesničané. Ale i místní Romové jako by se k takovému chápání vlastní práce přiznávali. Jeden z nich s oblibou říká: „*Te kames te avel Rom, mušines te síkh'ol romanes na ča te vakereľ, aľe the te obuľedkerel*“ (Pokud chceš být Rom, musíš se naučit romsky nejen mluvit, ale i občůrávat). Není to teda fér? Romové programově „občůrávají“ svoje neromské sousedy a dostává se jim za to nálepky nespolehlivých pracovníků? Jenže ono to bude možná zase o něco komplikovanější.

Jak už víme, první z Romů přišel do Dědiny na konci 19. století, aby dělal ve vesnici kováře. Tak jako i v jiných východoslovenských vesnicích, i v Dědině posléze fungovali kováři dva. Jeden neromský, tomu se platilo více, druhý romský, ten byl lacinější. Nešlo ani tak o to, že ten romský by svoje řemeslo uměl hůře. Šlo spíše o to, že *cigánskému* kováři bylo možné zaplatit méně už z podstaty jeho podřadného postavení ve vesnici. Materiální zabezpečení, které z takové situace plynulo, tak mohlo podporovat představu o nekvalitní práci a zároveň se stalo součástí bludného kruhu *cigánské práce*. Romů v Dědině postupně přibývalo, se svými neromskými sousedy sice měli vztahy dobré, ale nikoliv rovné – byli na nich ekonomicky závislí. Muži hráli na vesnických zábavách, svatbách a křtech, ženy vymazávaly pece, pomáhaly na polích a zahradách a byly nuceny i chodit žebrať.

Po válce se postupně všichni místní Romové stali zaměstnanci nedaleké pily – továrny na zpracování dřeva. I v té době si ovšem přivydělávali hraním po večerech či výpomocí neromským sousedům o sobotách. V neděli se v Dědině nikdy nepracovalo. Období jistoty zaměstnání skončilo po politickém převratu v roce 1989, respektive v 90. letech, kdy pila nejdříve přešla pod soukromého majitele a následně zcela ukončila svoji působnost. Většina dědinských Romů se tak musela začít spoléhat na sociální systém, jehož podmínky byly navíc ze strany státu výrazně zpřísněny začátkem nového tisíciletí. To mnozí dědinští Romové začali dojíždět za prací do Čech, a to i za cenu omezeného kontaktu s vlastními rodinami a nejistoty pracovních podmínek. Ti, kteří zůstávali, byli opět závislí na svých neromských sousedech, ke kterým chodili za často nedůstojnou odměnou pomoci se zpracováním dřeva, odházením sněhu atp.



Nezaměstnanost Romů (nejen) na východním Slovensku je znovu součástí širšího problému, kdy mnozí z nich často nedosahují na potřebné vzdělání. Začarovaný kruh popsal jeden z dědinských Romů, který by chtěl posílat svého syna do školy, která by mu zajistila lepší pozici na pracovním trhu, ale vzhledem k ekonomické nejistotě nemá dostatek peněz na každodenní dojíždění. Jiní Romové nedostudovali střední školy, protože raději chodili na fušky k neromským sousedům nebo už v mladém věku jezdili za prací do Čech. Když k tomu připočteme otevřenou diskriminaci Romů, kterou lze sledovat na kterémkoliv ze slovenských webů poskytujících nabídky pracovních míst, nezbyvá než vnímat úvodní komentář dědinského Roma jako ironické hodnocení neutěšené situace. Dědinští Romové totiž z vlastní

zkušenosti dobře vědí, že ať už budou pracovat, jak chtějí, jejich práce bude vždycky jenom *cigánská práce*. Vědí také, že pokud na ně nějaká práce zbyde, tak to bývá práce náročná a špatně placená. Někteří z nich ovšem také pochopili, že cesta k lepšímu postavení vede přes přijetí gádžovských představ o *líných Cigánech*, vůči kterým je tak možné se vymezit – *Me na som sar aver Roma, me na darav buťatar* / Já nejsem jako jiní Romové, já se nebojím práce. Tito Romové však mohli pomoci sobě, nepomohli ale nabourání kategorie cigánské práce, kterou přijetím předsudků o *líných Cigánech* pouze stvrdili. Možná by tak stálo za to obrátit převažující perspektivu, která uvažuje o nutnosti odstranit špatné pracovní návyky Romů a namísto toho se ptát jak (nejen) jim přístup k důstojně placené práci zajistit. ●

# ZAJÍMÁ VÁS HISTORIE, MÁTE RÁDI PŘÍBĚHY?

POSLECHNĚTE SI VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNÍKŮ



**WWW.PAMETROMU.CZ**

Unikátní sbírka rozhovorů přibližuje méně známou stránku historie naší společnosti, historii Romů.

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o.p.s. za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.

